

ПІДХОДИ ДО ВИМІРЮВАННЯ РІВНЯ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЯК ІНОЗЕМНОЇ

Марія Блажко

Львівський національний університет імені Івана Франка

Розглянуто різновиди тестових технологій для вимірювання рівня комунікативної компетентності з української мови як іноземної. Виокремлено тести, що вимірюють навички усного та писемного мовлення.

Ключові слова: інтерв'ю, рольова гра, сценарій, симуляція, диктант, клоуз-тест, реферування.

Новітні технології в системі освіти передбачають застосування у вивченні іноземних мов компетентнісного підходу, а це означає, що при оцінюванні слід урахувати насамперед мовленнєві й комунікативні вміння. У навчальному процесі, при контролі є дуже важливим застосування правильного поєднання різних форм тестових завдань. Тому спробуємо охарактеризувати ті форми тестів, які дають можливість вимірювати рівень комунікативної компетенції з української мови як іноземної.

Зупинимося спочатку на тих видах тестів, які дають змогу перевірити комунікативні компетенції з усного мовлення, говоріння.

Тест-інтерв'ю – це різновид бесіди, яка має специфічну структуру розгортання теми, проблеми. Композиція тесту залежить від того, чи є інтерв'ю 1) частково підготовленим (тема відома), 2) зосередженим на одній темі або на одному з її аспектів, 3) розширеним, таким, що порушує коло питань. Інтерв'ю може бути побудоване у вигляді співбесіди про факти біографії й події з життя того, кого тестують. Питання тестора (того, хто оцінює) поділяють на *відкриті* (потребують особистих відповідей і реакції, що породжують висловлення) і *закриті* (передбачають формулювання короткої відповіді). Якщо рівень підготовки учнів вищий, тестові питання спрямовані на макромонологи, розгорнені репліки. Тест-інтерв'ю можна провести між двома учасниками тестування (1 тестор, 1 рейтер), але при цьому провести додаткову підготовку й інструктаж [2: 88].

Рольова гра. Таке тестове завдання має на меті перевірити вміння вибрати стратегію і тактику мовленнєвої поведінки в ситуації дійсності. Основні компоненти рольової гри:

- ситуація як сукупність конкретних умов мовленнєвого спілкування;
- ролі, розподілені між учасниками тестування;
- тема, що визначає зміст висловлення;
- завдання зіграти ситуацію, виконуючи відповідну роль.

Ролі поділяють на два типи: *соціальні*, як правило, асиметричні (продавець – покупець, адміністратор – клієнт, учитель – учень, господар – гість тощо) і *психологічні*, здебільшого симетричні (друзі, колеги, співрозмовники). Соціальні ролі продиктовані соціальними умовами, психологічні переживають як психологічний стан.

При конструюванні тесту-рольової гри слід пам'ятати, що її умови не містять елементів проблемності чи розв'язання конфліктів. Завдання учасників такої гри – змодельовати мовленнєві висловлювання, які можна застосувати у певній ситуації спілкування.

Сценарій – тест мовленнєвої взаємодії, нагадує рольову гру. Відмінності полягають у тому, що:

- обов'язковим елементом сценарію є проблема, конфлікт, який розв'язують учасники тестування;
- учасники самі інтерпретують свої ролі, шукають шляхи розв'язання конфлікту;
- між учасниками існує “інформаційна нерівномірність”, тобто вони володіють лише частиною загальної інформації, інша частина відома лише одному учасникові.
- ролі у сценарії парні, взаємодоповнювальні.

Тест-“симуляція” близький за ідеєю, метою до тесту-рольової гри і тесту-сценарію, але у ньому посилені елементи проблемності, конфлікту між точками зору і позиціями учасників, рольова взаємодія ґрунтується на сукупності епізодів. Інструкція тесту-симуляції прописує позиції, на яких повинні стояти учасники тестування.

Тест-дискусія – це обговорення спірної теми, зіткнення різних точок зору учасників тестування. Має на меті перевірити вміння вступати в дискусію, ставити питання, переходити від одного аспекту обговорення проблеми до іншого (нового). Оцінювання висловлювань учасників потребує ретельної розробки цього тесту не лише з точки зору структури та змісту, а й з позиції критеріїв оцінювання. При цьому необхідно оцінити навички логічного мислення й уміння за допомогою української мови як іноземної робити висновки, проводити аналогії, порівнювати точки зору, виявляти причиново-наслідкові зв'язки, виділяти пріоритети. У тест-дискусію слід закласти можливість реалізації таких комунікативних цілей:

- вступ до теми (тематики): актуальність, короткий виклад проблеми, її історія;
- виклад поглядів із запропонованої теми учасників тесту;
- уточнення інформації;
- підтримування контакту між співрозмовниками (привертання уваги, стимулювання до вираження позиції, корекція мовленнєвої поведінки);
- вияв згоди, незгоди, аргументація тої чи іншої позиції;
- загальні (часткові) висновки, виділення головного.

Серед тестів-дискусії вирізняють *тест-скеровану дискусію* і *тест-вільну дискусію*. *Тест-скерована дискусія* за змістом вибудовується навколо визначеної теми або на основі одного з текстів, який використовується, наприклад, у субтесті Читання. У тесті скерована дискусія супроводжує виконання таких завдань: знайти спільну точку зору, вирішити конфліктну ситуацію, всебічно обговорити запропоновану тему тощо. *Тест-вільна дискусія* менш регламентований, креативний. Його відмінна риса – самоорієнтація. Тестор може стимулювати обговорення евристичними прийомами, скеровувати до пошуку спільного рішення, загального висновку. Групову дискусію будують за принципом піраміди: поступово збільшують кількість учасників.

Тест-дискусія дозволяє спостерігати багато мимовільних мовленнєвих реакцій учасників [2: 92].

Тест-реплікування – це обмін репліками, які демонструють уміння вступити у спілкування, підтримати його і завершити. Під час тестування перевіряють взаємозв'язок висловлювань як за формою (лексико-граматичні, ритмічно-інтонаційні засоби реалізації висловлювання), так і за змістом. За кількістю реплік тести поділяють на двочленні, тричленні і багаточленні.

Тест-усне повідомлення планують як монолог на запропоновану тему. Відповідно до умови тестове завдання виконують у формі опису, розповіді, пояснення чи роздуму. Може бути підготовлений з використанням різноманітних опор, наприклад, згідно з прописаною в завданні програмою:

Ви маєте намір пройти конкурс на фірмі, яка запрошує на роботу працівників. Розкажіть про себе якнай докладніше. Не забувайте при цьому, що вимоги до кандидата такі:

- освіта;
- ділові якості;
- знання іноземних мов;
- досвід роботи, стаж;
- уміння працювати у колективі;
- наявні рекомендації.

Тест-перифраза перевіряє вміння передавати зміст мовленнєвої одиниці – слова, фрази, висловлювання – іншими словами. Це повинна бути не дослівна передача змісту. Заохочують перифрази, що супроводжують уточненнями, поясненнями, за необхідності – описовим вираженням змісту. Відомо, що вміння перефразувати розглядають як компенсаторне.

Наприклад, перефразуйте висловлювання: *Тепер я живу в новому районі. Тут є все: метро, парк, магазини, басейн. Моя сім'я задоволена.* Варіант перифрази: *Я отримав нову квартиру. Район, де я живу тепер, зручний. Недалеко від будинку – метро. Магазини, басейн теж поруч. Ходимо всією сім'єю гуляти в парк. Моїм рідним тут подобається.*

Тест-перифраза може бути більшим за обсягом, наприклад, переказ переглянутого, прослуханого або прочитаного сюжету.

Тест на зразок мозаїки передбачає роботу в парах, спрямовує на обмін інформацією. Кожному учасникові тестування пропонують лише частину загального банку інформації: це може бути фрагмент тексту для читання або прослуховування. Після ознайомлення зі своєю “порцією” інформації співрозмовники повинні обмінятися нею так, щоб спільно відновити загальний зміст.

Наприклад: *Ви прочитали поезію Т. Шевченка “Заповіт” і коментарі до неї. Поділіться один з одним інформацією про історію написання твору.*

Тест-прогнозування може будуватися на основі заголовків і підзаголовків, теми, лінгвістичного контексту, а також невербальних засобів: картинок, таблиць, графіків. Висунені гіпотези можуть стосуватися загального змісту і деталей, характеристики героїв і окремих персонажів, опису подій та їхньої послідовності. Тест-прогнозування має на меті перевірити сформованість загальномовленнєвого психологічного механізму [5: 86].

Тест-відновлення діалогу полягає в реконструкції діалогу за окремими репліками. Наприклад, *висловіть побажання:*

- Іду складати іспит. Хвилююся!

-

Тест-відновлення діалогу може мати різну мету й конструюватися як *діалог-унісон* (згода), *діалог-дисонанс* (незгода), *діалог-розпитування*, *діалог-перепитування*, *діалог-уточнення*.

Тест-асоціація може сприйматися як у широкому розумінні („мозковий штурм”, створення семантичної карти на основі ключових слів, тем, зорових образів тощо), так і у вузькому (“метафоричні” аналогії, розпізнавання мовної та змістової форм висловлювання. В останньому випадку тест перевіряє вміння взаємозв’язувати із завданням мовну форму, зміст, мовленнєву функцію, контекстуальну обумовленість висловлювання.

Наприклад, *промовте репліки з відповідною інтонацією*:

- *Ви незадоволені: - Знову на сніданок каша!*
- *Ви щасливі: - Я склав іспит. П’ятірка!*
- *Ви сумуєте: - Знову дощ. Нікуди не підемо.*

Тести для перевірки комунікативної компетенції з письмового мовлення, так як і для перевірки усного мовлення, говоріння, характеризуються різноманітністю, яка пов’язана з:

- їх функціонально-комунікативним напрямом;
- змістом;
- композиційною структурою;
- мовною формою.

До письмових тестових завдань, пов’язаних з обробкою, скороченням інформації чи поширенням її викладом, належать такі види.

Тест-диктант. Такий вид контролю був відомий ще у стародавньому світі. Деякі тестологи заперечують значення диктанту для тестування, вважаючи, що в ньому закладені всі слова і форми. Інші вчені, навпаки, аргументували вимірювальні можливості диктантів у формі стандартизованого тесту. Наприклад, В. Коккота рекомендує проводити тест-диктант так. Перше озвучення тексту відбувається в нормальному темпі голосного читання. Під час другого читання у відповідних місцях роблять паузи, протягом яких учасники тестування записують почуті сегменти. При третьому читанні паузи роблять у два рази коротші для перевірки записаного і виправлення помилок [6: 102]. Рекомендовано поступово збільшувати довжину пропущених сегментів від 3–4 слів до 20–22 слів. У критеріях оцінювання враховують:

- кількість правильно написаних слів;
- кількість безпомилкових сегментів при їх збільшуваній довжині;
- кількість лексико-граматичних і семантичних помилок.

Менш поширеним і мало дослідженим є **диктант на фоні шуму**. Разом з тим у реальному житті повідомлення часто сприймають, записують при звукових перешкодах (оголошення на вокзалі, розмова по телефону у приміщенні, де розмовляють, запис необхідної інформації). Тобто такий тест на фоні шуму – прагматичний. Та, незважаючи на певний ступінь автентичності, комунікативності, диктанти трудомісткі, проблемні у перевірці та оцінюванні, складно інтерпретують.

Клоуз-тест – це тест, при виконанні якого необхідно вставити пропущені в тексті елементи. Він дає можливість перевірити правильність розуміння тексту. На ниж-

чих рівнях володіння мовою перевірку здійснюють за словами, які точно збігаються з оригіналом, на вищих рівнях – за контекстуальними словами. Існують клоуз-тести зі строго фіксованим пропуском слів (кожне 5, 6, 7 слово) і нестрого фіксованим кроком пропуску, оскільки пропуск може іноді попасти на дати, цифри, власні імена.

Крім так званих візуальних клоуз-тестів, у тестуванні використовують **аудіоклоуз-тести**. Їхнє виконання вимагає вставити пропущені слова під час пауз при повторному слуханні тексту.

Тест-реферування має низку модифікацій. Його можна виконувати в усній і письмовій формі, він може бути стислим або розгорненим, містити тільки констатацію фактів, основну інформацію першоджерела або бути оцінним, тобто розкривати погляд автора на певну проблему. Залежно від мети тестування учасник отримує завдання:

- або виконати реферат індикативного типу, який характеризується лаконічністю, констатацією;
- або виконати реферат інформативного типу з докладним, розгорнутим описом інформації.

Тест-реферування найчастіше застосовують у професійно-орієнтованому тестуванні для визначення рівня володіння мовою як іноземною в навчально-професійній сфері спілкування. При цьому об'єктом контролю є такі вміння:

- передати інформацію одного чи кількох джерел;
- виділити основні (чи загальні) проблеми;
- проаналізувати важливі проблеми;
- відповідно до тестової ситуації сформулювати оригінальність (новизну, актуальність) точки зору автора;
- зробити логічні, адекватні висновки, встановити смислові зв'язки між вступом і висновком;
- зберегти обов'язкові структурні частини реферату;
- використовувати мовні засоби наукового стилю, дотримуватися лексико-граматичних норм;
- виконати роботу у вказаному обсязі (300 слів, 850 слів).

Тест-план письмового або усного тексту – тестове завдання, яке перевіряє вміння виділяти основну інформацію з тексту-джерела і подавати його зміст у вигляді коротких (тезисних, питальних, номінативних) висловлювань або словосполучень. Послідовність змісту первинного тексту повинна знайти адекватне відображення в пунктах плану. Текст, до якого потрібно скласти план, є засобом перевірки складної мовленнєвої діяльності, пов'язаної з глибоким проникненням у зміст тексту, з відбором найбільш суттєвих фактів й ідей, їх перефразуванням. Як результат, повинен створитися метатекст (вторинний текст), що може замінити детальний оригінал. Тест-план дозволяє перевірити комплекс умінь:

- відділяти головну інформацію від другорядної;
- розділяти запропонований текст на смислові частини;
- знаходити ключові слова;
- зберігати логіку викладу.

Тест-висловлення може мати різну функціональну спрямованість: приватний лист, есей, розповідь тощо. Дослідники психології навчання письмового мовлення, зокрема І. Зімня, класифікують цей вид творчої діяльності так:

- за характером психологічної опори (з використанням власного досвіду, спостережень, переживань, суджень, уяви);

- за типом роботи (опис, розповідь, роздум, пояснення тощо);
- за організацією матеріалу (образно-емоційна, хронологічна, причиново-наслідкова)
- за метою (вільний твір, з опорою на текст, за зразком, з використанням певного лексико-граматичного матеріалу) [5].

Тест-рецензія перевіряє творче володіння мовою, високий рівень сформованості умінь письмового мовлення. Мета такого тесту – виявити адекватність вирішення комунікативних завдань, а саме:

- уміння зрозуміти тему, проблему тексту;
- уміння інтерпретувати назву;
- уміння викласти стисло зміст тексту відповідно до мети аналізу;
- уміння давати характеристику фактам, учинкам, подіям, героям тощо;
- уміння формулювати ідею;
- уміння висловити своє ставлення до прочитаного.

Тест-лист має на меті перевірити передачу певної інформації певному адресатові. При виконанні такого завдання автор листа повинен використати відповідні форми звертань, привітань, спонукань, які передають його комунікативні наміри, що закладені в інформаційній частині тексту.

Тест-редагування пов'язаний з перевіркою, виправленням окремих слів, виражень, висловлювань, з вилученням помилкових або зайвих, а також тих, що не підходять за змістом, слів, словосполучень, з виправленням логічних помилок і засобів зв'язку між частинами речень, текстів.

Тест-списування. При контролі у формі тестів, як правило, використовують ускладнене списування, тобто з додатковими завданнями, які мають комунікативно-мовленнєву спрямованість:

- внести граматичні зміни (змінити час, вид дієслова, число іменників);
- списати вибірково, спираючись на поставлені у тесті запитання;
- передати зміст тексту від першої особи тощо.

Тест-переклад – таке тестове завдання, при виконанні якого форма та зміст первинного повідомлення передаються засобами іншої мови. При тестуванні доцільно використовувати письмовий переклад інформації, поданої аудитивно або надрукованої. Тест-переклад має такі різновиди:

- перекладний диктант;
- переклад-переказ;
- розширений переклад – коментування на основі заміток.

Тест-переклад дозволяє перевірити складний комплекс умінь:

- аналізувати текст з погляду структури, стилю, жанру, мовних явищ;
- ділити текст на смислові частини і встановлювати залежність між ними;
- оформляти переклад за законами орфографії, пунктуації, з виділенням абзаців.

Отже, застосування різних форм тестів дає можливість об'єктивно вимірювати рівень комунікативної компетенції з української мови як іноземної.

1. Аванесов В. С. Форма тестовых заданий: Учеб. пособие. – М., 1991.

2. Бальхина Т. М. Основы теории тестов и практика тестирования (в аспекте русского языка как иностранного). – М., 2006.

3. Гончаренко С. Український педагогічний словник. – К., 1997.
4. Гронлунд Норман Е. Оцінювання студентської успішності: Практ. посібник. – К., 2005.
5. Зимняя И. А. Психология обучения иностранным языкам в школе. – М., 1991.
6. Коккота В. А. Лингводидактическое тестирование. – М., 1989.
7. Кочан І. М., Захлюпана Н. М. Словник-довідник із методики викладання української мови. – Львів, 2005.
8. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк. – К., 2004.
9. Паращенко Л. І., Леонський В. Д., Леонська Г. І. Тестові технології в навчальному закладі. – К., 2006.

APPROACHES TO MEASURING THE LEVEL OF COMMUNICATIVE COMPETENCE IN UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE

Maria Blazhko

Ivan Franko National University of L'viv

This article reviews a variety of examining technologies for testing the level of communicative competence in Ukrainian as a foreign language. Tests are identified that measure oral and written linguistic skills.

Key words: Interview, role-play, scenario, simulation, dictation, close test, summarizing.